

**STRATEGIJA ZA BORBU PROTIV NASILJA NAD DJECOM
U BOSNI I HERCEGOVINI 2012.-2015.**

DIO PRVI – UVOD

Izgradnja institucionalnih kapaciteta za suzbijanje nasilja nad djecom postao je obavezni dio nacionalnih strategija za borbu protiv nasilja nad djecom za zemlje Evrope i šire za zemlje članice UN-a što je također jedna od preuzetih obaveza Bosne i Hercegovine. Ovaj model podrazumijeva organizirani i strateški pristup zasnovan na multidisciplinarnom i institucionalnom tretiranju najfrekventnijih problema vezanih za pojavu nasilja nad djecom. U suštini, ukupne aktivnosti u Bosni i Hercegovini zasnivamo na najraširenijem pristupu koji je preporučen svim zemljama članicama UN-a nakon što je Komitet za prava djeteta, na osnovu Svjetskog izvještaja o nasilju nad djecom iz 2006. godine, izdao obavezujuće preporuke u okviru studije generalnog sekretara UN-a pod nazivom „Zaustavite nasilje nad djecom-sveobuhvatne preporuke“, kojima se od zemalja članica traži da učine dodatne napore i donesu nacionalne strategije koje uključuju pravne, praktične i mjerljive ciljeve i mjere za unapređenje sistema zaštite djece od nasilja u svakodnevnom životu.

U skladu s navedenim preporukama u Bosni i Hercegovini, izrađena je i prva državna Strategija za borbu protiv nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini za period 2007.-2010. (u daljnjem tekstu: Strategija za djecu BiH 2007.-2010.) kako bi se na olakšan način, metodološki ujednačeno, kontinuirano pratila pojava nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini te uočavali problemi i donosile adekvatne preporuke za djelovanje nadležnim institucijama s ciljem poboljšanja zaštite djece od nasilja u Bosni i Hercegovini. Prema postojećem sistemu organizacije vlasti, najveći broj obaveza dodijeljen je entitetima, a u FBiH kantonalnom nivou vlasti i posebno Brčko Distriktu BiH.

Bez obzira na složen sistem organizacije vlasti u Bosni i Hercegovini s kojim se suočavaju, prije svega, državne institucije, model koji je utvrđen u okviru Strategije za djecu BiH 2007.-2010. bio je inovativan i afirmativan jer je osigurao da se, bez obzira na složenost struktura vlasti i institucija, ima uvid u problem i pojavne oblike nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini.

Treba napomenuti da je najveći izazov u okviru utvrđene strategije predstavljala aktivnost monitoringa bez kojeg se ne bi na kvalitetan način moglo pristupiti aktivnostima na pripremi nove Strategije za borbu protiv nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini za period 2012.-2015. (u daljnjem tekstu: Strategija 2012.-2015.) koja nužno polazi od rezultata i analitičkih izvještaja o provođenju prve Strategije za djecu BiH 2007.-2010.

Prateći metodologiju pripreme prve strategije, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH uspostavilo je interesorni stručni tim koji je u konsultaciji s nadležnim institucijama entiteta, Brčko Distrikta BiH i predstavnicima nevladinih organizacija pristupio izradi nove strategije za naredni planski period od 2012. do 2015. godine.

Interresorni stručni tim predložilo je da se, u metodološkom smislu, zadrži raniji koncept Strategije za djecu BiH 2007.-2010., te da se u okviru Strategije 2012.-2015. zadrži osnovni 3P model (prevention, prosecution, protection), a da se planski obrade uočeni problemi i predlože strateške mjere za poboljšanje zaštite djece u oblasti prevencije, zaštite djece i kaznene politike prema počiniocima nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini.

U ovom dijelu naglašavamo osnovne razlike između dva strateška dokumenta. Prva razlika je u tome što je problem koji se odnosi na institucionalne kapacitete uzet u obzir u okviru četiri osnovna strateška cilja, dok se u okviru nove strategije pitanje održivosti i sistem podrške kao i pitanja finansiranja te prikupljanje podataka i izvještavanje obrađuje kroz hronološki okvir uz planiranje mjera po osnovu kontinuiteta i/ili godine u kojoj započinje njena realizacija.

U odnosu na raniji koncept u okviru nove strategije definira se samo jedan generalni cilj koji je univerzalno postavljen, sa osnovnom namjerom da se pojednostavi struktura strateškog dokumenta. Također se za razliku od ranijeg pristupa u okviru definiranja strateških problema i strateških mjera definiraju posebne izvještajne jedinice kao i nosioci aktivnosti te se uvode nosioci finansiranja. I ova strategija identificira pokazatelje uspjeha i rokove provođenja čime se u metodološkom smislu nastavlja već uvedeni sistem praćenja provođenja Strategije za djecu BiH za novi planski period od 2012. do 2015. godine.

Strategija za borbu protiv nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini 2012.-2015.

sastoji se iz tri cjeline, i to:

Prvog dijela koji čine uvodne napomene kojima se objašnjava razlika između nove i stare strategije u pogledu metodologije izrade, obrazlaže kratak sadržaj nove strategije, definira vrijeme potrebno za njenu realizaciju, objašnjava metodologija izvještavanja i navode institucije nadležne za provođenje strategije.

Drugog dijela koji sadrži kraću analizu problema nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini sačinjenu na osnovu izvještaja o realizaciji Strategije za djecu BiH 2007.-2010., te analizu sadašnjeg pravnog okvira u BiH s posebnim osvrtom na potrebu za pristupanje novim međunarodnim instrumentima **u pogledu potrebnih oblasti** za usklađivanje bh. zakona sa pravnim okvirom UN-a i Evropske unije. U ovom dijelu također u operativnom smislu identificiramo probleme vezane za funkcionalnu saradnju između nadležnih institucija uključenih u provođenje ove strategije s akcentom na izvršavanje međunarodnih obaveza.

Trećeg dijela koji, polazeći od osnovnih principa koji su već utvrđeni u okviru prve Strategije za djecu BiH 2007.-2010., utvrđuje osnovni generalni cilj i strateške mjere. Osnovnim ciljem i strateškim mjerama naglašava se kontinuitet aktivnosti usmjerenih na unapređenje strateškog planiranja, poboljšanje kapaciteta BiH za borbu protiv nasilja nad djecom i posebno u oblasti primjene zakona, uvođenju boljih standarda zaštite djece, nastavka razvoja kapaciteta na svim nivoima uključujući državne institucije, institucije entiteta, Brčko Distrikta BiH, kantona i općina kroz zagovaranje inovativnih aktivnosti u najvažnijim sektorima zaštite djece, kao što su: socijalna, zdravstvena zaštita, obrazovanje, policija i pravosuđe te posebno jačanje saradnje s organizacijama civilnog društva.

PLANIRANO VRIJEME REALIZACIJE STRATEŠKIH MJERA

JE PERIOD OD 1.1.2012. DO 31.12.2015.

Institucije nadležne za provođenje ove strategije:

Parlamentarna skupština BiH- donosi zakone, ratificira sporazume, konvencije i međunarodne ugovore;

Zajednička komisija za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku Parlamentarne skupštine BiH - razmatra pitanja koja se odnose na ostvarivanje ljudskih

prava i osnovnih sloboda zagarantiranih Ustavom BiH i zakonodavstvom BiH, od državnih organa, javnih institucija i organizacija koje obavljaju javna ovlaštenja, u slučajevima koje iznesu ombudsmen, građani i entiteti, te o tome obavještava Predstavnički dom i Dom naroda; razmatra pitanja u vezi sa ostvarivanjem prava djeteta – posebno poboljšanjem statusa djeteta u Bosni i Hercegovini; pitanja u vezi sa ostvarivanjem prava mladih – posebno unapređenja prava mladih u BiH; razmatra prijedloge dokumenata i izvještaja institucija BiH koji se odnose i na pitanja mladih, te druga pitanja iz oblasti ljudskih prava, prava djeteta, mladih itd.;

Vijeće ministara BiH - najviši državni izvršni upravni organ kojem se podnose prijedlozi zakona i drugih izvršnih i upravnih akata, a koji usvaja izvršne odluke, planove, strategije, odobrava istraživanja i druge izvršne aktivnosti u svrhu provođenja međunarodnih obaveza i zakona BiH. Sastoji se od devet resornih ministarstava koja obavljaju upravne i stručne poslove iz nadležnosti Bosne i Hercegovine. Ministarstva su zadužena za izvršavanje zakona i drugih propisa, pripremu prijedloga zakona i drugih akata, praćenje i provođenje, izvršenje mjera s ciljem provođenja propisa koji su na snazi i u vezi s tim izradu određenih državnih planova, programa, strategija, projekata, istraživanja i svih drugih aktivnosti u skladu sa Ustavom BiH i zakonima BiH;

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – ovom ministarstvu mogu se podnositi pojedinačne i kolektivne žalbe, predstavke i upiti vezani za povredu bilo kojeg ljudskog prava i prava djeteta. Ministarstvo razmatra podnesene akte i u vezi s tim izdaje odgovarajuće preporuke nadležnoj instituciji i preporuke za podnosioca akta. Ministarstvu se mogu podnijeti i inicijative za izmjenu i dopunu nekog zakona ili prakse kojima se direktno krše ljudska prava pojedinca ili određene grupe građana, pripadnika manjina, djece, žena, lica s invaliditetom, izbjeglica-povratnika, azilanata, stranaca ili neke druge ranjive kategorije građana i zatražiti da ono koordinira aktivnosti na prevazilaženju problema;

Ministarstvo pravde BiH - pružanje pomoći u međunarodnoj i međuentitetskoj pravosudnoj saradnji (međunarodna otmica djeteta), izrada odgovarajućih zakona i propisa, oblast krivičnog zakonodavstva, organizacije sudova, zatvorskog sistema, ekstradicija, izručenja, registracija udruženja građana i nevladinih organizacija;

Ministarstvo vanjskih poslova BiH- ovom ministarstvu podnose se zahtjevi za izdavanje viza i ostvarivanja pomoći u vezi s boravkom i zaštitom prava i interesima državljana BiH na stalnom i privremenom boravku u inozemstvu i domaćih pravnih lica u inozemstvu i drugim aktivnostima koje su vezane za međunarodne odnose;

Ministarstvo civilnih poslova BiH – ovo ministarstvo nadležno je za poslove državljanstva, upis i evidenciju građana, zaštitu ličnih podataka, prijavljivanje prebivališta i boravišta, lične isprave, putne isprave i sl. i koordinira aktivnosti, usklađivanje planova entitetskih tijela vlasti i definiranje strategija na međunarodnom planu u oblastima zdravstva i socijalne zaštite i u vezi s navedenim nadležnostima mogu se podnijeti inicijative za izmjenu i dopunu nekog zakona, propisa ili izrade strategije i sl.;

Ministarstvo sigurnosti BiH - Sektor za imigraciju i Sektor za azil zaduženi su za reguliranje statusa, kretanja i boravka stranaca, dodjelu azila, zaštitu žrtava trgovine, a posebno zaštitu djece;

Državna agencija za istrage i zaštitu

SIPA je upravna organizacija u okviru Ministarstva sigurnosti BiH, s operativnom samostalnošću, osnovana radi obavljanja policijskih poslova. SIPA ima obavezu praćenja i

prikupljanja svih interesantnih načina krijumčarenja ljudi, prikupljanja dokaza o izvršenim krivičnim djelima u vezi s trgovinom ljudima, a posebno djece, sprečavanja i suzbijanja trgovine ljudima i seksualnih delikata, objedinjavanja evidencija o trafikerima, žrtvama trgovine i seksualnih delikata, pomoći žrtvama, preventivne aktivnosti, saradnju s nevladinim i vladinim sektorom, organiziranje obuke istražitelja SIPA-e u vezi s načinom rada iz oblasti borbe protiv trgovine ljudima.

Granična policija BiH je upravna organizacija u okviru Ministarstva sigurnosti BiH osnovana radi obavljanja policijskih poslova u okviru nadzora granice i kontrole saobraćaja na graničnim prijelazima, te obavljanja svih policijskih poslova vezanih za krivična djela koja se gone po službenoj dužnosti. Granična policija BiH organizirana je na sljedeći način: organom rukovodi direktor, zamjenik i pomoćnici; Glavni ured; terenski uredi; jedinice granične službe; u Glavnom uredu nalazi se Centralni istražni ured, u čijem sastavu je Odjeljenje za istrage u kojem rade istražitelji za borbu protiv trgovine ljudima, a u okviru te djelatnosti je i rad na sprečavanju nasilja nad djecom, u formi preduzimanja mjera i aktivnosti sprečavanja trgovine djecom. Terenski uredi nalaze se u Bijeljini, Višegradu, Sarajevu, Čapljini, Grahovu i Gradišci. U Odsjeku za istrage rade istražitelji za borbu protiv trgovine ljudima. U okviru linije rada borbe protiv trgovine ljudima istražiocima Granične policije vode posebnu evidenciju i primjenjuju posebne mjere kada su u pitanju djeca kao žrtve trgovine, odnosno kada je u pitanju prekogranični kriminal (krijumčarenje) djece.

Interpol je po definiciji Međunarodna organizacija kriminalističkih policija čiji je prevashodni zadatak razmjena podataka, postupanje po zahtjevu kriminalističkih policija drugih zemalja članica Interpola, razmjena iskustava i dr. Budući da je BiH članica Interpola, u sklopu navedenih poslova se, posredstvom Interpola, odnosno NCB (Nacionalni centralni biro) Sarajevo vrši, između ostalog, i razmjena podataka u vezi s trgovinom ljudima, a samim tim i u vezi s nasilja nad djecom. U organizaciji NCB rade inspektori zaduženi za liniju rada u vezi s trgovinom ljudima. Svi zahtjevi kriminalističkih policija u BiH, bez obzira o kojoj se policijskoj agenciji radi, upućeni drugim državama, prosljeđuju se posredstvom Interpola (NCB) BiH Sarajevo. Pri Generalnom sekretarijatu Interpola postoji Radna grupa specijalizirana za borbu protiv zločina nad djecom.

Tužilaštvo BiH odgovorno je za krivično gonjenje počinalaca krivičnih djela u skladu s Krivičnim zakonom BiH, a posebno djela trgovine ljudima.

Brčko Distrikt BiH ima svoje tužilaštvo i policiju i institucije koje se bave zaštitom djece, centar za socijalni rad.

Entitetski parlamenti - parlamentarne komisije za ravnopravnost spolova i ljudska prava imaju sličnu nadležnost kao i Zajednička komisija Parlamentarne skupštine BiH.

Vlade entiteta i kantona - vlade entiteta imaju izvršnu vlast i utvrđuju prijedloge zakona i drugih akata i politika. Vlada Federacije BiH ima 16 ministarstava, a Vlada RS-a 16.

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine, Centar za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine, Centar za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske i Pravosudna komisija Brčko Distrikta, doprinose stručnom osposobljavanju i usavršavanju sudija i tužilaca iz oblasti dječijih prava.

Ministarstva pravde (FBiH, RS) imaju važnu ulogu u oblasti zaštite djece imaju ministarstva pravde, socijalne, zdravstvene i dječije zaštite

Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH/Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS - centri za socijalni rad imaju najznačajniju ulogu kada je u pitanju zaštita djece i lica u stanju socijalne potrebe od bilo kojeg oblika zloupotrebe; ustanove socijalne i dječije zaštite koje se uglavnom koriste za smještaj, zaštitu i resocijalizaciju žrtva trgovine ljudima, posebno djece;

Ministarstva unutrašnjih poslova (FBiH, RS), tužilaštva i sudovi (FBiH, RS) - ministarstva unutrašnjih poslova, policije i tužilaštva entiteta i kantona imaju istu nadležnost kada je u pitanju zaštita djece od bilo kojeg oblika nasilja, npr. prostitucija vezana za trgovinu ljudima, pornografije, dječije prostitucije i drugi oblici iskorištavanja djece;

Ministarstvo zdravlja FBiH/Ministarstvo za porodicu, omladinu i sport RS - Inspeksijske službe su specifični organi koji imaju određenu nadzornu ulogu po pitanju nadzora rada državnih i javnih institucija i organizacija. U oba entiteta i Brčko Distriktu BiH uspostavljeni su centri za mentalno zdravlje i porodična savjetovališta.

DIO DRUGI – NASILJE NAD DJECOM U BOSNI I HERCEGOVINI

2.1. Pravni okvir

Polazimo od osnovnih instrumenata UN-a

Djeca kao ljudska bića imaju zagarantirana sva prava različitim međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima koja su utemeljena na Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima. Prava djece zagarantirana su i drugim međunarodnim sporazumima kao što su Međunarodni sporazum o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i Međunarodni sporazum o civilnim i političkim pravima. Prava i zaštita su im također zagarantirani i sporazumima o **zabrani** rasne diskriminacije, diskriminacije žena, prevenciji torture i prava radnika migranata i članova njihovih porodica. Međunarodni sporazumi o ljudskim pravima su dopunjeni instrumentima koji, iako nisu zakonski obavezujući, postavljaju standarde i elaboriraju principe vezane za iskorjenjivanje nasilja nad djecom. Tako da postoje Pekinška pravila iz 1985. koja se bave maloljetničkim pravosuđem i Rijadske smjernice iz 1990. koje obrađuju maloljetničko prijestupništvo i zaštitu maloljetnika koji su lišeni slobode.

Svakako najvažniji međunarodni izvor usvojen u svrhu zaštite djece je **Konvencije o pravima djeteta**¹ iz 1989. godine koju je i Bosna i Hercegovina preuzela sukcesijom. Konvencija o pravima djeteta utvrđuje opće standarde zaštite djece i sadrži posebne odredbe o pravima djeteta koje naglašavaju obaveze institucija vlasti svake države potpisnice na poštivanje njenih odredbi.

S obzirom da je Bosna i Hercegovina potpisnica ove konvencije, polazimo od direktne obaveze koja je za zemlje članice definirana u članu 19. Konvencijom o pravima djeteta, *a koja se odnosi na obavezu zemlje potpisnice da preduzme odgovarajuće zakonske, administrativne, socijalne, obrazovne mjere za zaštitu djeteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije uključujući i seksualno zlostavljanje, dok je pod brigom roditelja zakonskih zastupnika ili bilo kojeg drugog lica koje o njemu brine.*

¹BiH je postala stranom ove konvencije 6. marta 1992. koja u BiH važi na osnovu Zakona o ratifikaciji Konvencije UN-a o pravima djeteta, «Službeni list RBiH», br. 2/92 i 13/94)

Takve zaštitne mjere treba da u odgovarajućem stepenu uključuju i djelotvorne postupke na uspostavljanju društvenih programa da bi se pružila potrebna podrška djetetu i onima koji se brinu o djetetu, kao i drugih oblika sprečavanja i identifikacije, prijavljivanja, preporučivanja, istraživanja, liječenja i praćenja slučajeva zlostavljanja djece opisanih ranije, i kada je to potrebno, sudsko uključivanje.

Ako se posmatra Konvencija u cjelini, potrebno je obratiti pažnju na standarde koji se utvrđuju u okviru sljedećih članova: 32. (Ekonomsko iskorištavanje), 33. (Zabrana upotrebe droge i alkohola), 34. (Zabrana spolnog iskorištavanja i dječje pornografije), 35. (Onemogućavanje otmice, prodaje i trgovine djecom), 36. (Zabrana bilo koje vrste izrabljivanja djeteta), 37. (Zabrana mučenja ili bilo kojeg oblika ponižavanja, pravično postupanje prilikom zakonitog zatvaranja djeteta, osiguranje prava na pravnu pomoć), 38. (Zabrana učešća djece u oružanim sukobima i pružanje zaštite djeci u ratu), 39. (Osiguranje prava na oporavak i resocijalizaciju djece koja su bila izložena nasilju) i 40. (Pravično postupanje s djecom, počiniocima krivičnih djela i uređivanje odgovarajućih uslova za izvršenje kazne i poštivanje svih drugih standarda u oblasti ljudskih prava) koje u pogledu pomenutih standarda zaštite djece predstavljaju osnov za usklađivanje nacionalnih zakonodavstava i prakse.

Pored Konvencije UN-a o pravima djeteta BiH je prihvatila i ostale međunarodne instrumente kojima se utvrđuju međunarodni standardi za zaštitu djece od nasilja za neke od specifičnih oblika nasilja:

- **2000. godine** je usvojena Konvencija UN-a za borbu protiv organiziranog transnacionalnog kriminala i dopunjena sljedećim protokolima: Protokol za sprečavanje, zaustavljanje i kažnjavanje trgovine ljudima, posebno ženama i djecom i Protokol za borbu protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom.

Evropska unija i Vijeće Evrope u vezi s tim donijeli su više rezolucija i preporuka koje obavezuju države na stvaranje okruženja prilagođenog djeci, npr. „Building a Europe for and with children“ („Izgradimo Evropu za djecu i s djecom“).

- **2005. godine** Vijeće Evrope usvojilo je Evropsku konvenciju o akciji protiv trgovine ljudima koju je potpisala i ratificirala i Bosna i Hercegovina. Ova konvencija uvodi dodatne obaveze za zemlje članice u pogledu zaštite i zbrinjavanja žrtava trgovine ljudima i zahtijeva od zemalja potpisnica da se pruži posebna zaštita djeci žrtvama trgovine ljudima.

-**2006. godine BiH** postaje članica Konvencija o cyber kriminalu Vijeća Evrope. Ovo je do sada najveći, najopsežniji ali i najkvalitetniji evropski dokument o takvoj vrsti kriminala koji su potpisale i neke neevropske zemlje. Konvencija je svečano potpisana 23. novembra 2001. u Budimpešti, te je predstavljena kao međunarodnopravni instrument kojim se prvi put reguliraju problemi vezani za korištenje i prijenos informacija i podataka preko informatičkih i telekomunikacijskih sistema. Upravo se zato i zove Konvencija o cyber a ne o kompjuterskom kriminalu. Sve je brže integriranje informatičke i telekomunikacijske tehnologije i njihova međusobna zavisnost dovodi i do povezanosti njihove zloupotrebe, pa pojam “kompjuterski kriminalitet” postaje preuzak i zamjenjuje se širim pojmom “cyber kriminal”. Cyber kriminal obuhvata sva krivična djela počinjena unutar popularnog cyberspacea, uz pomoć ili na samoj informatičkoj i telekomunikacijskoj tehnologiji, koja čini njegovu infrastrukturu. A osnovnu infrastrukturu cyberspacea čini internet, koji svojom globalnošću, otvorenošću i dostupnošću postaje izvor sve većih i opasnijih zloupotreba, a borba protiv njih zahtijeva čvrstu međunarodnu saradnju. Konvencijom je predviđeno da će

stranke usvojiti zakonska i druga rješenja nužna da se u domaćem zakonodavstvu mogu goniti počinitelji krivičnih djela protiv tajnosti, integriteta i dostupnosti kompjuterskih podataka i sistema, krivičnih djela u vezi s kompjuterom, u vezi sa sadržajem i u vezi s povredama autorskih i srodnih prava. Ovim dokumentom predviđeno je rješavanje procesnih pitanja vezanih za istragu i pribavljanje dokaza, ovlaštenja policijskih službi, nadležnost suda, izručenje počinitelja i uzajamnu saradnju, te obaveze internet provajdera. Bosna i Hercegovina ratificirala je ovu konvenciju i prateći Protokol 19.5.2006. , a stupili su na snagu 1.9.2006.

- **2006. godine** BiH je ratificirala Evropsku revidiranu socijalnu povelju², koja također predstavlja jednu od najvažnijih evropskih konvencija koje se odnose na oblast socijalnih prava. Evropska revidirana socijalna povelja, kao i Evropska konvencija o ljudskim pravima izrađene su pod pokroviteljstvom Vijeća Evrope. Ove dvije konvencije praktično uspostavljaju regionalni evropski sistem za zaštitu ekonomskih i socijalnih prava i dopunjavaju konvencije koje daju garancije samo za građanska i politička prava. Povelja proklamira listu od 19 kategorija "prava i principa" a mi ćemo navesti samo one koje je BiH ratificirala a odnose se na prava djece:

- član 7. Pravo djece i omladine na zaštitu;
- član 8. Pravo zaposlenica na zaštitu majčinstva;
- član 11. Pravo na zdravstvenu zaštitu;
- član 13. Pravo na socijalnu i medicinsku pomoć;
- član 16. Pravo porodice na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu.

-**2010. godine** BiH je pristupila Konvenciji Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (zlostrobanje), a trenutno je u toku postupak ratifikacije. Konvencija je najnoviji sveobuhvatni evropski instrument donesen u svrhu upotpunjavanja sistema zaštite djece od bilo kojeg oblika seksualnog zlostavljanja i eksploatacije a usvojio je Komitet ministara VE u julu 2007. godine na 1002. sjednici zamjenika ministara. Konvencija je potpuno novi međunarodni dokument i pravni osnov za daljnju dogradnju zakonodavnog okvira i zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja i zlostrobanje djece za sve evropske zemlje koje su pristupile ovom novom međunarodnom dokumentu.

Ovom konvencijom zahtijeva se da države članice ustanove: 1. mjere prevencije od svakog oblika nasilja nad djecom, 2. provode mjere podizanja svijesti građana o neprihvatljivosti svakog ponašanja koje ima za cilj seksualno iskorištavanje i zlostrobanje djece, 3. uvedu niz mjera za zaštitu i podršku žrtvama nasilja, 4. obavezuju države na informiranje javnosti i posebno djece o pravima koje imaju i opasnostima koje mogu dovesti do njihove povrede po tom osnovu, 5. te da ustanove vođenje evidencije o počiniocima ovih djela.

Ovom konvencijom također se predviđa uspostavljanje monitoring mehanizma za praćenje njene primjene. Konvencija je posebno značajna zbog činjenice da uvodi u okviru člana 3. definiciju koja "dijete" definiše kao svako lice mlađe od 18 godina. U čl.18.-23. ove konvencije također se definišu pojmovi seksualnog iskorištavanja i seksualne zlostrobanje djece o čemu je bilo više riječi u dijelu teksta koji govori o oblicima nasilja nad djecom.

Posebna novina u okviru ove konvencije je definicija "žrtve" koja označava svako dijete podvrgnuto seksualnom iskorištavanju i seksualnoj zlostrobanju. Značaj ove konvencije je i u

² BiH je potpisala ovu konvenciju u maju 2004. godine, a na neke od članova stavit će rezerve tokom postupka ratifikacije

tome što je cijelo poglavlje 2. posvećeno preventivnim mjerama koje su dužne preduzeti zemlje članice ove konvencije.

U ovom poglavlju polazi se od principa koji zemlju potpisnicu obavezuje da preduzme sve zakonske i druge mjere za sprečavanje svih oblika seksualnog iskorištavanja i seksualne zlouptrbe djece i zaštitu djece.

Članom 5. ove konvencije predviđa se obaveze države koje se odnose na zapošljavanje, edukaciju i podizanje svijesti lica koja rade s djecom, i to u oblastima: obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite, pravosudnog i policijskog sektora, te u oblastima koje se odnose na sport, kulturu i aktivnosti u slobodno vrijeme posebno vodeći računa da pristup tim zanimanjima nemaju kandidati koji su osuđivani za djela seksualnog iskorištavanja i seksualne zlouptrbe djece. Treba posebno uzeti u obzir da se Konvencijom traži da zemlje potpisnice osiguraju da djeca tokom osnovnog i srednjeg obrazovanja dobiju informacije o rizicima seksualnog iskorištavanja i seksualne zlouptrbe, kao i o sredstvima kako da se zaštite prema njihovom uzrastu.

Konvencija također podrazumijeva i osiguranje učešća i saradnje s roditeljima a posebno posvećivanje pažnje situacijama rizika, naročito rizika koji su uključeni u korištenje novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija.

Zemlje potpisnice treba da osiguraju da lica za koja postoji rizik da bi mogla počinuti bilo koje krivično djelo predviđeno ovom konvencijom mogu imati pristup, kad je to prikladno, programima i mjerama za sprečavanje rizika od činjenja ovih krivičnih djela.

Konvencija predviđa mjere za opću javnost i obavezuje zemlje potpisnice na unapređenje i podizanje svijesti u općoj javnosti s informacijama o fenomenu seksualnog iskorištavanja i seksualnoj zlouptrbi djece i preventivnim mjerama koje se mogu preduzimati. Posebno je potrebno da zemlje preduzmu zakonske i druge mjere na sprečavanju i zabrani rasturanja materijala kojim se propagiraju krivična djela utvrđena u skladu s ovom konvencijom. Kao što je to naglašeno u članu 9. ove konvencije, zemlje članice moraju posebno podsticati učešće djece, privatnog sektora, medija i civilnog društva.

Ovim preventivnim mjerama traži se od zemalja članica da podstiču učešće djece prema njihovom uzrastu i razvoju što utiče na provođenje njihovih državnih politika, programa ili drugih inicijativa koje se donose za sprečavanje seksualnog iskorištavanja i zlouptrbe djece. Zemlje članice će podsticati privatni sektor, posebno informacijski i komunikacijski, te sektor turizma i saobraćaja, bankarstva i finansija, motivirajući ih da učestvuju u razradi i provođenju ovih politika putem samoregulacije i koregulacije. Posebnu ulogu imaju mediji i aktivnosti zemalja članica koje se odnose na podsticanje medija da daju odgovarajuće informacije koje se odnose na ove oblike iskorištavanja i zlouptrbe djece pri čemu se mora voditi računa o nezavisnosti medija i slobodi štampe. Zemlje članice treba da podstiču finansijske aktivnosti, kada je to primjereno, stvaranje finansijskih fondova za provođenje projekata i programa koje provodi civilno društvo s ciljem sprečavanja i zaštite djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zlouptrbe. Konvencija također od zemalja članica traži uspostavljanje nacionalnog sistema koordinacije i saradnje, provođenje zaštitnih mjera i pružanje pomoći žrtvama (uspostavljanje multidisciplinarnе strukture koja pruža podršku žrtvama) te pružanje pomoći roditelju, staratelju, tj. svakom licu zaduženom za brigu o njima. Konvencija posebno naglašava potrebu uspostavljanja sistema izvještavanja o činjenju ovih krivičnih djela, zatim liniji za pomoć (helplines), zatim uspostavljanje efikasnih interventnih programa i mjera, pristup svim informacijama, informiranje o svim činjenicama itd. Zemlje članice će također poboljšati svoje krivično zakonodavstvo usaglašavajući ga u čl. 18.-29. ove konvencije koji se odnose na krivična djela. Konvencijom se također predviđa i unapređenje

postupaka istrage, krivičnog gonjenja i proceduralnog prava s ciljem osiguranja da se ovi postupci vode u najboljem interesu i poštujući prava djeteta.

Važnu cjelinu ovu konvencije čini poglavlje koje se odnosi na evidentiranje i pohranjivanje podataka o osuđenim počiniocima seksualnih djela. Konvencijom se također predviđa međunarodna saradnja dajući joj zakonski osnov za uzajamnu pravnu pomoć u krivičnim stvarima ili ekstradiciji u pogledu krivičnih djela ustanovljenih u skladu s ovom konvencijom. Konvencijom se predviđa da zemlje potpisnice uspostave komitet kao nadzorni mehanizam koji ima obavezu da utvrdi procedure za prikupljanje podataka s ciljem nadgledanja primjene ove konvencije. Ova konvencija neće uticati na obaveze zemalja članica koje su nastale na osnovu prava i obaveza koje proizlaze iz konvencija Ujedinjenih naroda i protokola. Njena funkcija je da osigura veću zaštitu i pomoć djeci žrtvama seksualnog zlostavljanja i zloupotrebe.

-**2011. godine** BiH je potpisala Hašku konvenciju o kontaktu s djecom i Konvenciju o izdržavanju djece

2.2. Pravni okvir u BiH

Ocjena stepena usaglašenosti zakona u Bosni i Hercegovini, u cjelini gledano, veoma je pozitivna i u kontinuitetu se nastavlja trend usaglašavanja bh. zakona (zakoni iz perioda 2007.-2010.).

Kad govorimo o zakonima donesenim na nivou BiH i drugim strateškim dokumentima koji se odnose na prava i zaštitu djece, treba spomenuti najvažnije:

- Akcioni plan za djecu BiH 2010.-2014.
- Zakon o zabrani diskriminacije BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 59/09)
- Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 16/03, 102/09 i 32/10 – prečišćeni tekst)
- Okvirna politika unapređenja ranog rasta i razvoja djece u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“ broj 36/12)

Kada su u pitanju entitetski zakoni, u posmatranom periodu treba napomenuti:

U Federaciji BiH u proteklom periodu treba izdvojiti:

- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH („Službeni glasnik FBiH“, br.22/05 i 51/06)
- Porodični zakon FBiH („Službene novine FBiH“, br. 35/05 i 41/05)
- Krivični zakon FBiH („Službene novine FBiH“ br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05 i 42/10)

U Republici Srpskoj u proteklom periodu treba naglasiti važnost donošenja izmjena i dopuna:

- Zakona o zaštiti od nasilja u porodici RS („Službeni glasnik RS“, br.118/05 i 17/08) kojim se unapređuju postojeća pravna rješenja vezana za zaštitu djece od nasilja u porodici
- donošenje Zakona o predškolskom vaspitanju i obrazovanju („Službeni glasnik RS“, broj 119/08)
- Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS“, broj 74/08)
- Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS“, broj 74/08)
- Vlada RS-a je 2008. usvojila Strategiju za razvoj porodice RS-a za period 2009.-2014.
- Vlada RS-a usvojila je i Strategiju za borbu protiv nasilja u porodici RS-a do 2013.

- godine 2009. usvojena je i Omladinska politika RS-a 2010.-2015.

U Brčko Distriktu BiH u proteklom periodu treba naglasiti:

- Zakon o dječijoj zaštiti Brčko Distrikta BiH («Sl.glasnik Brčko Distrikta BiH», br. 1/03, 4/04, 21/05, 19/07, 2/08 i 51/11)
- Zakon o socijalnoj zaštiti Brčko Distrikta BiH («Sl.glasnik Brčko Distrikta BiH» br. 1/03, 4/04, 4/04, 19/07, 2/08)
- Zakon o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama Brčko Distrikta BiH («Sl.glasnik Brčko Distrikta BiH», broj 10/08)

Generalna ocjena stepena usklađenosti zakona u BiH može se sažeti u nekoliko uočenih problema, kao što su:

- neujednačena socijalna davanja, neusklađena dječija zaštita, nedovoljna finansijska sredstva i stručni kapaciteti što uzrokuje nejednaku zaštitu, u nekim zakonima nedostaje definicija djeteta žrtve nasilja koja omogućava njihovu efikasniju zaštitu;
- U BiH nema zakona koji su vezani za prevenciju nasilja nad djecom ili dijelova sektorskih zakona kojima se detaljnije uređuju pitanja prevencije, nedostaje sistem stručnog nadzora koji treba omogućiti podizanje standarda zaštite djece od nasilja, do kojeg može doći u okviru uspostavljenog sistema socijalne prevencije;
- U oblasti obrazovanja zakoni su velikim dijelom usaglašeni, ali je evidentna potreba da se unaprijedi sistem upravljanja u školama, tj. odgovornost menadžmenta škola u vezi s vršnjačkim nasiljem među djecom;
- U sektoru unutrašnjih poslova uočavamo da ne postoje usklađena zakonska rješenja kojima se regulira centralni sistem evidentiranja nasilja nad djecom, odnosno sistem evidencije lica koja su počinila nasilje nad djecom (odvajanje evidencije samo prema uzrastu žrtve),
- U sektoru pravosuđa zapaženi su trendovi koji se odnose na potrebu daljnjeg usaglašavanja krivičnog zakonodavstva s međunarodnim pravom, posebno kada je u pitanju trajnije određenje prema definiciji djeteta kako je to utvrđeno u okviru Konvencije UN-a o pravima djeteta, zatim potreba usaglašavanja kaznene politike,
- U sektoru zdravstva uočavamo potrebu za unapređenjem interresorne saradnje (protokola) radi saradnje s nevladinim sektorom, te trajnog sistema evidentiranja nasilja nad djecom i utvrđivanja liste usluga koje treba da osiguraju djeci žrtvama nasilja i njihovoj porodici.

Zaključne napomene

Još u prethodnom jednogodišnjem monitoringu ove strategije za njenu trogodišnju primjenu (2007.-2009.) predviđeno je usaglašavanje s međunarodnim konvencijama koje je potpisala i ratificirala BiH, konkretno Konvencijom UN-a o pravima djeteta kojom se dijete definiše kao lice do 18 godina, dok se u Krivičnom zakonu BiH djetetom smatra lice do 14 godina. U vezi s pomenutom konvencijom, potrebno je ugraditi procesne mjere zaštite djeteta žrtve krivičnog

djela. Ova mjera nije u potpunosti ostvarena i u narednom strateškom periodu neophodno je učiniti dodatne napore da se sve odredbe i aktivnosti predviđene njome pokušaju ostvariti.

- U toku monitoringa kao permanentnog procesa praćenja provođenja strategije skrenuta je pažnja na neophodnost usklađivanja krivičnog zakonodavstva u BiH. Upravo u vezi sa Strategijom prioritet su bila krivična djela protiv spolne slobode i morala i krivična djela protiv braka i porodice, kako u pogledu definicija krivičnih djela, tako i u pogledu sankcija. Na ovom planu nije učinjeno mnogo te je potrebno za realizaciju ovog strateškog cilja i pratećim mjerama učiniti dodatni napor. Veoma slična situacija je i u pogledu strožije kaznene politike, odnosno krivičnopravnih sankcija za krivična djela u kojima su oštećeni, odnosno žrtve djeca, koje moraju biti strožije u skladu s vrstom, težinom, načinom izvršenja i posljedicama koje ova krivična djela ostavljaju na dijete žrtvu. Veoma slična situacija je i u pogledu potrebe jasnijeg definiranja krivičnopravnih odredbi koje se odnose na zastarijevanje krivičnih djela izvršenih na štetu djece, tako da zastarijevanje počinje od dana kada dijete koje je oštećeno krivičnim djelom posebno u njegovoj seksualnoj sferi postane punoljetno. Evidentna je i potreba propisivanja strožijih krivičnopravnih sankcija u skladu s vrstom, težinom, načinom izvršenja i posljedicama koje ova krivična djela ostavljaju na dijete oštećeno krivičnim djelom. Za pojedina krivična djela ova mjera je ostvarena, ali je generalno u narednom strateškom periodu ovu stratešku mjeru potrebno u potpunosti ostvariti i uskladiti s međunarodnim standardima. Njena realizacija je jako važna te je treba smatrati generalno preventivnim segmentom djelovanja kojim se daje do znanja da je dijete zaštićeno na pravi način, odnosno u skladu s odredbama Konvencije o pravima djeteta.
- Stvaranje jedinstvenih baza podataka jedan je od gorućih problema u BiH kada je u pitanju strateško planiranje. Za mnoge strategije, što zbog finansijskih izdataka što zbog političkih problema, nije uspostavljeno adekvatno i jedinstveno ažuriranje prikupljenih podataka o „problemski orijentiranim“ informacijama. U prethodnom strateškom periodu ciljevi su bili usmjereni ka usvajanju održivog sistema/funkcije vođenja evidencija za žrtve krivičnih djela prema kojima bi se jasno razgraničili podaci u odnosu na punoljetne i maloljetne žrtve krivičnog djela, vrstu krivičnog djela, kao i spol žrtve, zatim tok i ishod postupka, a sadržajno u odnosu na djecu žrtve krivičnog djela, te razgraničile rubrike prema uzrastu djeteta (do 14, 14-16, 16-18 godina). Bilo je potrebno također uvesti rubriku s podacima o mjerama zaštite i obeštećenju djeteta žrtve krivičnog djela. Analizom podataka dobivenih u procesu monitoringa utvrđen je problem neuniformnosti u samom popunjavanju upitnika i nemogućnosti utvrđivanja kompetentnosti i informiranosti respondenata (predstavnik institucija) o problemu, tačnije o stanju u toj oblasti. Utvrđeno je da bi trebalo izvršiti modernizaciju aplikacije za prikupljanje podataka sa svih nivoa putem inoviranih sistema i inovirane tehničke podrške (veb-aplikacija i sl.). Na ovaj način izbjegli bismo nejasnoće u pogledu pojedinih „problemski orijentiranih pitanja“ s jedne strane, a s druge strane postigli bismo jednoobrazan, permanentan unos podataka sa svih nivoa i svih sektora.
- Jedan od gorućih problema u tretiranju djece žrtava uopće u prethodnom referentnom periodu svakako je i postojanje ili nepostojanje saradnje vladinog i nevladinog sektora. U Strategiji koja je predmet ove analize jedna od strateških mjera ticala se unapređenja saradnje s nevladinim sektorom i centrima za socijalni rad u pogledu smještaja i zaštite djeteta žrtve nasilja, te osiguranja razmjene informacija i podataka, a što se posebno

odnosi na sudove u pogledu krivičnih djela nasilja u porodici i izricanja mjera zaštite od strane suda. Iz analize je vidljivo da je u ovom pogledu učinjeno mnogo, ali da pojedine mjere nisu dovoljno precizirane. Naime, kada je u pitanju saradnja nevladinog i vladinog sektora, nismo mogli pronaći jednoobrazan i na profesionalnim standardima zasnovan protokol o saradnji. Odgovornost za ovakvo stanje treba podijeliti i u narednom strateškom periodu predložiti izradu alternativnih monitoringa (monitoring u sjeni) kako bi se na pravi način dobila informacija o nasilju nad djecom, ali i u dobroj mjeri konkretizirala saradnja vladinog i nevladinog sektora.

- Edukacija sudija i tužilaca s ciljem unapređenja ove oblasti bila je jedna od osnovnih zamisli ove strategije. Bilo je planirano izvršiti edukaciju sudija i tužilaca za ovu vrstu krivičnih djela i po mogućnosti osposobiti sudije/tužioce kojima bi se povjerilo postupanje u slučajevima kada su u pitanju djeca, žrtve krivičnog djela, jer je za ovu kategoriju žrtava potrebna posebna procedura postupanja, senzibilniji pristup i sticanje povjerenja djeteta u interesu dobivanja kvalitetnije izjave, primjena mjera zaštite djeteta svjedoka (Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka) i podataka radi identifikacije krivičnog djela i počinioca, prikupljanja neophodnih dokaza i izricanja adekvatne krivičnopravne sankcije. U prethodnom periodu donesene su još neke strategije u kojima je dijete bilo tretirano na različite načine tako da je ova obaveza bila protkana kroz više strateških dokumenata. Ono što smo u analizi zapazili je činjenica da je u narednom periodu planirana obuka sudija i tužilaca u pogledu zaštite prava djeteta u skladu s Konvencijom o pravima djeteta. Planirana je posebna edukacija za sudije i tužioce koji u svojoj profesionalnoj orijentaciji i dužnosti imaju dijete u fokusu interesovanja. Na ovaj način CEST FBiH i CEST RS pokazuju veliki napredak u ovom pogledu.
- S obzirom da je u analizi Strategije utvrđeno postojanje nekoliko protokola (npr. Protokol o postupanju u slučaju nasilja nad djecom) koji nisu u dovoljnoj mjeri precizirali odredbe o saradnji između nadležnih institucija kao o postupanjima u specifičnim situacijama, konstatiramo da bi trebalo pažnju usmjeriti na njihovo inoviranje i što je najbitnije na obuku stručnjaka za primjenu odredbi iz navedenih protokola. Analizom je konstatirano da je Republika Srpska usvojila Protokol o postupanju u slučaju nasilja nad djecom, ali je iz kvalitativne analize vidljivo da je mnogo toga ostalo na nivou formalnosti. Isto tako vidljivo je da profesionalci iz različitih sektora nisu dovoljno informirani o sadržajima i strukturi ovih dokumenata. U narednom periodu bilo bi potrebno posebno strateški predvidjeti posebnu mjeru koja bi se ticala ovog problema.

2.3. Prevencija, zaštita, sistem podrške i nadzor nad provođenjem Strategije

Osvrćući se na osnovne strateške ciljeve utvrđene Strategijom za djecu 2007.-2010., u nastavku ćemo prezentirati osnovne zaključke naslovljene na četiri cilja planirana za protekli period.

Krenut ćemo od osnovnog **cilja 1.** u kojem je planirano senzibilizirati i educirati širu javnost, posebno djecu, roditelje i stručnjake, o postojanju problema nasilja nad djecom i načinima borbe protiv nasilja. Imajuću u vidu iznesene interne analize podijeljene po sektorima,

možemo zaključiti da je u periodu provođenja strategije, tačnije u oba referentna intervala, učinjeno jako mnogo na ovom planu. Naime, broj seminara, predavanja i kampanja općenito, namijenjenih stručnoj ali i široj javnosti, impozantno je povećan i slobodno možemo konstatirati da je ovaj strateški cilj u velikoj mjeri ostvaren. Iako je ovakva tvrdnja oslonjena na puke kvantitativne pokazatelje, moramo zaključiti da i takav podatak pokazuje da su aktivnosti na ovom planu u referentnom periodu provođenja strategije bile dobro organizirane.

Problem prethodne strategije, između ostalog, ogledao se u nemogućnosti razvijanja multidisciplinarnog i interinstitucionalnog pristupa fenomenu nasilja nad djecom. Upravo stoga osnovni **cilj 2.** predviđao je razvijanje multidisciplinarnog pristupa djeci žrtvama nasilja poboljšanjem interinstitucionalne saradnje nadležnih tijela. Kroz instrumentarij kojim su prikupljani podaci predviđena su pitanja kojima se željelo utvrditi postojanje protokola o saradnji između institucija, internih uputstava i strukovnih standarda koji bi se primjenjivali na svim nivoima. Podaci dobiveni analizom govore da je ovaj strateški cilj u veoma maloj mjeri ostvaren jer veliki broj ispitanika (sektora) nas obavještava o nepostojanju takvih dokumenata ili o nepoznavanju situacije u tom pogledu. Ovaj podatak treba uzeti s rezervom, te u narednom strateškom periodu uključiti neke nove izvještajne jedinice od kojih bi se možda mogle dobiti konkretnije informacije u ovom pogledu. Naprimjer, bolničke zdravstvene ustanove. S druge strane moramo zaključiti da se pojedine izvještajne jedinice moraju animirati na dostavljanje podataka kako bi naš osvrt bio potpun (npr. Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS-a).

Sljedeći **strateški cilj 3.** odnosio se na uspostavljanje programa rehabilitacije i reintegracije koji osiguravaju zadovoljavanje individualnih potreba djece žrtava nasilja. Analizom podataka iz različitih sektora možemo zaključiti da ovaj cilj nije ostvaren u zadovoljavajućoj mjeri, jer izvještajne jedinice sporadično informiraju o postojanju tzv. tercijarnih programa rehabilitacije i reintegracije. Međutim, imajući u vidu činjenicu da i mnoge razvijenije zemlje od BiH nemaju u potpunosti razvijene tzv. individualne programe prevencije usmjerene na rehabilitaciju i reintegraciju, možemo zaključiti da se u narednom strateškom periodu mora obratiti posebna pažnja na ovo pitanje.

Kao posljednji strateški **cilj 4.** u prethodnom periodu bio je osiguranje održivog sistema finansiranja, tehničke i ljudske potencijale i centralno prikupljanje podataka o nasilju nad djecom u svim nadležnim tijelima. Ako ovaj problem sagledamo s vremenske distance i uporedimo s periodom od prije desetak godina, možemo konstatirati blagi napredak. Naime, ovu tvrdnju ne zasnivamo na finansijskim sredstvima koja osigarava država vodeći računa o njihovoj visini već na učešću države u strateškom tretiranju ovakvih problema. Za razliku od prethodnih perioda kada su donatorska sredstva bila isključivi način finansiranja ovakvih aktivnosti, danas ipak govorimo o kakvoj-takvoj finansijskoj podršci svih nivoa vlasti u BiH. U ovu analizu nismo uključili probleme političke prirode koji determiniraju u veoma velikoj mjeri ovaj strateški cilj (formiranje vlasti, budžet itd.). Iako je svijest o potrebi finansiranja ipak dignuta na veći nivo (vidjeti cilj 1.), moramo konstatirati da se iz budžeta izdvaja sve manje novca za potrebe ovakvih strategija. Možemo zaključiti da se u narednom strateškom periodu mora mnogo toga učiniti na podizanju odgovornosti i svijesti o potrebi finansiranja ovakvih aktivnosti usmjerenih na provođenju Konvencije o pravima djeteta.

2.4. Pokazatelji o nasilju nad djecom u BiH

Iako je nakon donošenja Akcionog plana za djecu BiH 2002.-2010. bilo predviđeno da se u oblasti prevencije i suzbijanja nasilja provedu značajne aktivnosti, akcije su uslijedile znatno kasnije. Zajednički pokazatelji koji se odnose na problem nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini poslije rata praktično nisu ni postojali. Tek 2006. godine u okviru Inicijalnog izvještaja o nasilju nad djecom BiH se pojavljuju prvi objedinjeni, i u to vrijeme relevantni, podaci o nasilju nad djecom. Prikupljanje podataka realizirano je u okviru aktivnosti izrade Inicijalnog izvještaja koji je usvojilo Vijeće ministara BiH 2006. godine.

U svrhu pripreme ovog izvještaja provedeno je ciljano istraživanje u organizaciji Vijeća za djecu BiH radi prikupljanja podataka kojim je obuhvaćen izvještajni period od 2000. do 2003. godine za cijelu teritoriju Bosne i Hercegovine. Svi zatraženi podaci nisu u cjelini prikupljeni, ali ipak njihovo objedinjavanje i kasnija upotreba zbog njihove relevantnosti je bila izuzetno važna za naredne periode istraživanja nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini.

U referentnom periodu 2002.-2003. u Bosni i Hercegovini praktično nisu postojali statistički objedinjeni podaci. Koristile su se različite baze podataka u minimalnom (nedovoljnom) obimu. Nedefinirana je također i politika države prema ovom problemu, postoje različiti nivoi nadležnosti, evidentni su problemi kadrovske (ne)popunjenosti i nestručnosti nadležnih službi, policije, sudova, centara za socijalni rad te drugih institucija. Uočena je i relativna inferiornost nadležnih institucija prije svega zbog nepostojanja državnog okvira, što je konkretno uticalo da se sveobuhvatno determinira aktuelna situacija u oblasti nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini.

Zbog toga možemo zaključiti da podatke prezentirane u Inicijalnom izvještaju BiH treba uzeti s rezervom u pogledu njihove sveobuhvatnosti i preciznosti te da, bez obzira na ove nedostatke, ovi podaci jesu izuzetno dobar i reprezentativan uzorak za ocjenu stanja nasilja nad djecom za izvještajni period 2000.-2003. godine u Bosni i Hercegovini. Dakle, podaci u Inicijalnom izvještaju BiH odnosili su se na period od četiri godine (2000.-2003.), uz napomenu da je kod njihovog objedinjavanja prvi put primijenjena jedinstvena metodologija s ciljem prezentiranja ukupnog stanja nasilja nad djecom za Bosnu i Hercegovinu u cjelini, kako je to zatražila Generalna skupština UN-a.

U ovom periodu određena je i ciljna grupa a to su bila djeca izložena nasilju i djeca u sukobu sa zakonom. Objedinjeni su podaci za grupu djece koja dobivaju podršku od centara za socijalni rad, podaci u okviru obrazovnih institucija, i to predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola u Bosni i Hercegovini, u kojima su socijalni radnici i pedagozi evidentirali nasilje i žrtve ili počiniocima nasilja nad djecom, podaci o djeci žrtvama nasilja ili djeci prijavljenoj kao počiniocima nasilja u sudovima, tužilaštvima, odnosno policijskim organima i sudovima za prekršaje u Bosni i Hercegovini.

Indirektno su istraživanjem obuhvaćena i odrasla lica koja su počinila nasilje nad djecom, u smislu utvrđivanja statističkih podataka ili oblika nasilja počinjenog nad djecom. Prikupljanje podataka i ostalih indikatora zatraženo je od nadležnih institucija u Bosni i Hercegovini iz oblasti obrazovanja, pravosuđa (sudovi, tužilaštva i policija), socijalne zaštite i zdravstva.

Iako je vidljivo da pomenuti Inicijalni izvještaj o nasilju nad djecom u Bosni i Hercegovini (referentni period 2000.-2003.) nije imao kvalitetne i sveobuhvatne podatke, ipak se kroz raspoložive podatke determiniraju sljedeći pokazatelji za ovaj period:

- evidentirani su slučajevi različitih oblika nasilja te posebno primjetan trend porasta seksualnog zlostavljanja,

- registrirani broj slučajeva nasilja nad djecom varira od godine do godine i pokazuje veliki nesrazmjer podataka (vjerovatno zbog njihove nekompletnosti i obuhvata samo pojedinih izvještajnih jedinica);
- u brojčanom smislu nije moguće definirati neku pravilnost (samog broja),
- evidentno je da su žrtve djevojčice (više) i dječaci (manje),
- omjer dječaka i djevojčica kao žrtava varira od godine do godine (npr. u 2002. godini je bilo više žrtava dječaka, a u ostale dvije godine bilo je više žrtava djevojčica),
- istovremeno, ako bi se seksualno zlostavljanje poredilo s drugim oblicima nasilja, kao što su emocionalno i fizičko, evidentno je da je broj ovih slučajeva nasilja mnogo manji od druga dva oblika;
- utvrđeno je da je najveći procenat nasilnika dolazi iz porodice, a u najvećem broju slučajeva to je otac djeteta.

Nakon donošenja Strategije za djecu 2007.-2010. koja se može uzeti kao generalno-preventivni model, poboljšana je registracija slučajeva nasilja u Bosni i Hercegovini. Strategijom je utvrđena osnova za organizirani pristup prikupljanju i analitičkoj obradi podataka.

Prvi pogled na registrirane podatke koji se odnose na izvještajni period od 2005. do 2008. godine (na osnovu analize Izvještaja o provođenju Strategije za borbu protiv nasilja nad djecom BiH 2007.-2010., za izvještajni period do 2008. godine) pokazuje vidljive i značajne razlike u frekvenciji slučajeva nasilja.

S tim u vezi pokazuju se i prvi efekti postojanja Strategije za djecu 2007.-2010. Monitoring tim koji je uspostavljen u svrhu praćenja provođenja Strategije uzeo je za analizu i poređenje trenda nasilja nad djecom referentne podatke za posljednje dvije izvještajne godine i to zato što je njima obuhvaćen cijela teritorija BiH i komparirao stanje u odnosu na podatke iz inicijalnog izvještaja.

Dakle, u BiH govorimo o tri izvještajna perioda:

- I. referentni period 2000.-2003.;
- II. referentni period 2007.-2008. kojim su obuhvaćeni podaci za 2005.-2008.;
- III. referentni period 2009.-2010.

Generalno zaključujemo da statistika bilježi porast u odnosu na početni referentni period od 36% obuhvata podataka te da stalno postoji trend rasta koji je sada dosegao 65% cjelokupnog uzorka za BiH.

Kad se ovi podaci uporede i s ranijim pokazateljima, porast bi bio izuzetno visok, ali je zaključeno da se metodološki ne mogu sa sigurnošću porediti podaci iz Inicijalnog izvještaja BiH prije svega zbog njihove nekompletnosti i smanjenog obuhvata.

Uporedni periodi generalno pokazuju da je trend porasta registriranih slučajeva nasilja nad djecom vidljiv i uporediv tek poslije **2007.** godine te se ovi pokazatelji mogu uslovno uzeti kao prvi efekat postojanja Strategije, jer veća učestalost zasigurno označava i veći angažman službi formalne socijalne kontrole.

Neophodno je ipak istaći da je tokom **2009.** godine **1.394** djece bilo izloženo različitoj vrsti nasilja, dok je u **2010.** godini zabilježen znatan porast evidentiranih slučajeva nasilja nad

djecom od ukupno **5.087** , ali pri tome treba naglasiti da su za 2010. godinu uključeni kompletni podaci za kantone s najvećim brojem stanovnika (Sarajevo i Tuzla).

Prilikom analize **spolne strukture** djece žrtava nasilja, ako se zadržimo na referentnom periodu **2007.-2008.**, možemo reći da je otprilike podjednaka zastupljenost i dječaka (52%) i djevojčica (48%) kao žrtava nasilja, pri čemu kao najčešći oblik nasilja prevladavaju zanemarivanje (27%) i ekonomsko iskorištavanje (26%).

Ako se uporedi podatak za **2009.** godinu, uočavamo povećavanje nasilja nad djevojčicama, te trend smanjivanja zanemarivanja, ali i povećanja učestalosti fizičkog nasilja.

U toku **2010.** godine bilježimo ravnomjernu pojavu svih oblika nasilja. Zanemarivanje i kombinirano nasilje predstavljaju polovinu svih zabilježenih slučajeva nasilja, dok petina slučajeva (21,3%) otpada na psihičko nasilje i ekonomsko zanemarivanje (19%). Fizičko nasilje zabilježeno je samo u 11% od svih slučajeva nasilja nad djecom.

Također, gledajući prema uzrastu djece nad kojim je izvršeno nasilje, najveći broj njih (26%) je u uzrastu od 6 do 10 godina, odnosno zabrinjavajući je trend nasilja nad djecom do 5 godina (17%), te daljnji rast nasilja nad djecom u dobi od 10 do 14 godina za **2009. i 2010** godinu.

Prilikom analize spolne strukture djece žrtava nasilja možemo reći da je otprilike podjednaka zastupljenost i dječaka i djevojčica kao žrtava nasilja pri čemu kao najčešći oblik nasilja prevladavaju zanemarivanje (29%) i psihičko nasilje (22%) .

DIO TREĆI – PRINCIPI, CILJ I STRATEŠKE MJERE ZA DJELOVANJE

U okviru ovog dijela naznačeni su strateški problemi i predložene strateške mjere koje se odnose na četiri glavna izazova: 1. Prevenciju, ponovno naglašavajući probleme blagovremenog otkrivanja, prijavljivanja i sistema evidentiranja slučajeva nasilja nad djecom; 2. Održivost sistema podrške i finansiranja aktivnosti; 3. Sisteme zaštite djece i 4. Monitoring, evaluaciju i zagovaranje koji su hronološki predloženi radi lakšeg praćenja realizacije Strategije.

Osnovni principi

Oslanjajući se na principe utvrđene u Strategiji za djecu u BiH 2007.-2010., a koji se odnose na: zabranu bilo kojeg vida diskriminacije, obaveznost intervencije, podršku porodici, djelovanje u najboljem interesu djeteta, povjerljivost podataka, zaštitu ličnosti djeteta i postizanje efektivne zaštite, u novom strateškom dokumentu u potpunosti se pridržavamo principa usvojenih u prijašnjoj strategiji.

Dodatno naglašavamo da je obaveza svih institucija i organizacija uključenih u provođenje nove Strategije za djecu u BiH 2012.-2015. da osiguraju potrebne resurse za provođenje strateških mjera, te da u okviru svoje nadležnosti imaju obavezu da kontinuirano promoviraju i primjenjuju osnovne principe utvrđene ne samo ovim dokumentom nego i u okviru velikog

broja preuzetih međunarodnih instrumenata a sadržani su također u skoro svim bh. zakonima koja se odnose na zaštitu djece od nasilja.

U skladu s nadležnostima Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH u kontekstu obaveze BiH koja se odnosi na kontinuirano međunarodno izvještavanje o stepenu zaštite ljudskih prava djece, u ovom dokumentu naglašena je uloga Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH kao osnovne izvještajne jedinice za ispunjavanje međunarodnih obaveza prema nadležnim međunarodnim komitetima UN-a i drugim tijelima Vijeća Evrope i Evropske unije.

Preporuke iz izvještaja - predloženi prioriteti

Ako generalno analiziramo aktivnosti provedene u aktuelnoj strategiji, uočavamo da su na osnovu analize njenog provođenja, identificirani ključni problemi koje je potrebno uključiti u naredne aktivnosti Strategije za borbu protiv nasilja nad djecom 2012.-2015. Ove aktivnosti odnose se na:

1. unapređenje prakse informiranja nadležnih institucija o metodologiji, svrsi i značaju prikupljanja podataka o fenomenu nasilja nad djecom u BiH;
2. unapređenje prakse donošenja posebnih dokumenata kojima bi se poboljšala praksa postojanja profesionalnih strukovnih standarda o načinu evidentiranja slučajeva nasilja nad djecom;
3. unapređenje prakse izrade protokola o saradnji (međuinstitucionalnoj – međusektorskoj) s relevantnim institucijama za postupanje s djecom žrtvama nasilja (djeca svjedoci nasilja – djeca nasilnici). Prioritet treba dati izradi jedinstvenog protokola o postupanju s djecom žrtvama nasilja kojim bi se u velikoj mjeri precizirale sve odredbe relevantne za ovu saradnju i u kojem bi bila ostavljena mogućnost donošenja izvedbenih protokola na lokalnom nivou prilagođenih lokalnim akcionim planovima (LAP);
4. iniciranje uspostavljanja funkcija analitičkog praćenja u okviru institucija zdravstva, socijalne zaštite i obrazovanja na svim nivoima vlasti kako bi se osiguralo prikupljanje najvažnijih podataka potrebnih za praćenje suzbijanja nasilja nad djecom u BiH;
5. unapređenje međuinstitucionalne saradnje svih sektora kako bi razmjena informacija bila adekvatna da se ne bi ponavljali isti identificirani slučajevi nasilja u različitim sektorima;
6. osiguranje odgovarajućih kapaciteta svih sektora za senzibiliziranje i educiranje šire javnosti, posebno djece, roditelja i stručnjaka o postojanju problema nasilja nad djecom i načinima borbe protiv nasilja;
7. u okviru sektora obrazovanja donijeti programe nenasilne komunikacije i osigurati njihovu realizaciju na svim nivoima i u svim obrazovnim ustanovama (od predškolskog do visokog i postdiplomskog, uključujući i seminare za vaspitače i nastavnike) s ciljem minimiziranja vršnjačkog i drugih vrsta nasilja nad djecom;
8. donošenje programa umijeća komuniciranja i edukacije roditelja kako bi se pružila podrška njihovom odgojnom djelovanju u porodici;
9. nastavak aktivnosti na osiguranju kapaciteta za razvijanje i poboljšanje multidisciplinarnu saradnje sa ostalim sektorima i nastavak kontinuiranog unapređenja djelovanja policije u zajednici;
10. planiranje budžetskih sredstava u sektoru unutrašnjih poslova za potrebe prevencije nasilja nad djecom, kao i preduzimanje mjera na izradi instrukcije za postupanje u slučajevima nasilja nad djecom, te nastavak jačanja kapaciteta u oblasti *cyber* kriminala;
11. planiranje budžetskih sredstava u sektoru socijalne zaštite za potrebe prevencije nasilja nad djecom;

12. iniciranje mjerenja dužine vođenja istražnih i sudskih postupaka, te prikupljanje podataka s ciljem sprečavanja sekundarne i tercijarne viktimizacije žrtava;
13. uskađivanje zakonodavstva s ciljem pooštavanja kaznenih mjera, ujednačavanja sudskih i istražnih postupaka kako bi se poboljšala sama zaštita djece;
14. s ciljem provođenja navedenih preporuka 8. i 9. općenito, preporuka bi bila uspostavljanje tzv. sudova za djecu, odnosno sudova s posebnim sudijama senzibiliziranim za osjetljivu problematiku nasilja nad djecom, koji bi se bavili samo slučajevima u kojima je žrtva dijete;
15. osiguravanje resursa za jačanje kadrovskih i tehničkih kapaciteta centara za socijalni rad;
16. osiguravanje budžetskih sredstva za sve sektore s ciljem zaštite djece od nasilja;
17. unapređenje koncepta individualnog tretmana djece žrtava nasilja (djece svjedoka nasilja, djece nasilnika) kroz održive programe tercijarne prevencije uključujući kapacitete psiholoških savjetovašta dnevnih centara, porodičnih savjetovašta i drugih relevantnih institucija zaduženih za ovu oblast;
18. poticanje aktivnosti NVO-a s ciljem izrade održivih protokola o evidentiranju nasilja nad djecom kroz poseban postupak (monitoring u sjeni);
19. dostavljanje upitnika samostalnim savjetovaštima kao novoj izvještajnoj jedinici.

Na osnovu svega iznesenog i preporuka utvrđuje se **generalni cilj** kao obaveza svih uključenih institucija i organizacija u pogledu zajedničkog opredjeljenja da se u Bosni i Hercegovini u saradnji sa svim uključenim institucijama i organizacijama:

„uspostavi multidisciplinarni i održiv sistem za prijavljivanje i evidentiranje slučajeva nasilja nad djecom, adekvatan i održiv sistem podrške, finansiranja i prikupljanja podataka, kako bi se unaprijedila prevencija, zaštita djece žrtava nasilja u Bosni i Hercegovini, te stvori sigurno okruženje u kojem će biti ostvareno pravo svakog djeteta da bude zaštićeno od svih oblika nasilja uspostavljanjem sistema održive prevencije i zaštite djece od svih oblika zlostavljanja, zanemarivanja i iskorištavanja.“

Ovaj strateški cilj realizira se provođenjem sljedećih strateških mjera:

KONTINUIRANE MJERE

MJERA 1. Izrada priručnika za multidisciplinarnu edukaciju svih ključnih aktera u borbi protiv nasilja nad djecom (kako prepoznati nasilje, na koji način i kome ga prijaviti u sektorima: zdravstva, policije, socijalne zaštite, obrazovanja)

Izvještajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Odjel za zdravstvo i ostale usluge BD, Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova (koordinacija s kantonalnim ministarstvima), Ministarstvo unutrašnjih poslova RS, Policija Brčko Distrikta BiH, (Direkcija za koordinaciju policijskih tijela u BiH), Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Odjel za obrazovanje Brčko Distrikta BiH.

Finansiranje: nosioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Priručnici koje su izradile nadležne državne, entitetske, kantonalne i institucije Brčko Distrikta BiH
2. Broj edukativnih aktivnosti koje su realizirale nadležne institucije (na svim nivoima vlasti)

Rok za izvršenje mjere:

1. Kontinuirano
2. Kontinuirano

MJERA 2. Izrada programa za senzibilizaciju i animaciju šire javnosti za prepoznavanje i prijavljivanje slučajeva nasilja nad djecom

Izveštajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo sigurnosti BiH, Agencija za koordinaciju policijskih tijela BiH, tužilaštva, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, nadležni entitetski i organi Brčko Distrikta BiH, državni i entitetski RTV servisi i uključene nevladine organizacije

Finansiranje: nosioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Izrađeni programi
2. Pripremljeni odgovarajući dokumentarni programi edukativnog sadržaja namijenjeni široj javnosti i emitirani (utvrditi rok)
3. Programi koje su provele nevladine organizacije

Rok za izvršenje mjere:

1. Kontinuirano
2. Kontinuirano
3. Kontinuirano

MJERA 3. Na osnovu urađene analize usaglašenosti zakona u BiH a s ciljem usklađivanja i unapređenja zakonskih rješenja, inicirati izradu prijedloga za izmjene i dopune zakona kako bi se unaprijedio sistem zaštite djece od nasilja

Izveštajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Finansiranje: nosioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Broj pripremljenih inicijativa za izmjene i dopune zakona

Rok za izvršenje mjere:

1. Kontinuirano

MJERA 4. Osigurati održive izvore finansiranja za provođenje planiranih aktivnosti na svim nivoima vlasti s ciljem poboljšanja zaštite djece od nasilja

Izveštajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH u saradnji s Ministarstvom finansija i trezora BiH

Nosilac aktivnosti: Vlada FBiH, Vlada RS, Vlada Brčko Distrikta BiH i vlade kantona

Finansiranje: noisioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Utvrđeni budžeti usmjereni za provođenje planiranih aktivnosti

Rok za izvršenje mjere:

1. Kontinuirano

MJERA 5. Osigurati organizirani i strukturirani sistem saradnje i razmjene informacija s nevladinim sektorom

Izveštajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Nosioc aktivnosti: sva uključena ministarstva

Finansiranje: nosioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Broj sklopljenih protokola s nevladinim organizacijama
2. Broj zajednički provedenih projekata i drugih aktivnosti

Rok za izvršenje mjere:

1. Kontinuirano
2. Kontinuirano

MJERA 6. Inicirati sistem finansiranja i provođenja projekata sa certificiranim nevladinim organizacija koje su usmjerene na suzbijanje nasilja nad djecom

Izveštajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Nosioc aktivnosti: sve uključene institucije i nevladine organizacije

Finansiranje: budžeti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Broj realiziranih projekata koje su finansirale vladine institucije u saradnji s nevladinim organizacijama
2. Broj realiziranih projekata koje su finansirale nevladine organizacije u saradnji s vladinim institucijama

Rok za izvršenje mjere:

1. Kontinuirano
2. Kontinuirano

MJERA 7. Uspostaviti na općinskom nivou koordinacione timove za borbu protiv nasilja nad djecom u skladu s definiranom metodologijom rada.

Izveštajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, u saradnji s entitetskim, kantonalnim ministarstvima socijalne zaštite i organima Brčko Distrikta BiH

Nosilac aktivnosti: Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova (koordinacija s kantonalnim ministarstvima), Ministarstvo unutrašnjih poslova RS, Policija Brčko Distrikta BiH, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Odjel za zdravstvo i ostale usluge Brčko Distrikta BiH, Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Odjel za obrazovanje Brčko Distrikta BiH u saradnji s općinskim službama socijalne zaštite i nevladinim organizacijama

Finansiranje: nosioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Broj i sastav uspostavljenih timova
2. Utvrđena metodologija rada
3. Sistem finansiranja rada ovih timova

Rok za izvršenje mjere:

1. Kontinuirano
2. Kontinuirano
3. Kontinuirano

MJERA 8. Uspostaviti, unaprijediti i ojačati postojeće nadležne odjele/odsjeke za borbu protiv internet kriminala u okviru policijskih agencija u Bosni i Hercegovini.

Izveštajna jedinica: Ministarstvo sigurnosti BiH

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo sigurnosti BiH u saradnji s policijskim agencijama u BiH

Finansiranje: budžet i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Uspostavljeni novi referati ili odjeli
2. Broj edukacija u koje su uključeni nadležni službenici

Rok za izvođenje mjere:

1. Kontinuirano
2. Kontinuirano

MJERA 9. Unaprijediti programe u okviru sektora obrazovanja uvođenjem programa nenasilne komunikacije i njihova realizacija na svim nivoima i u svim obrazovnim ustanovama (od predškolskog do visokog i postdiplomskog, uključujući inicijalno obrazovanje i seminare za odgajatelje i nastavnike), a s ciljem minimiziranja vršnjačkog i drugih vrsta nasilja nad djecom.

Izveštajna jedinica: Ministarstvo civilnih poslova BiH i Konferencija ministara obrazovanja u BiH

Nosilac aktivnosti: Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Odjel za obrazovanje Brčko Distrikta BiH, prosvjetno-pedagoški zavodi

Finansiranje: nosioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Izrađeni nastavni programi u predškolskom, osnovnim i srednjim školama
2. Broj školskih časova i ostalih sadržaja u okviru školske godine prema uzrastu djece
3. Broj održanih seminara za odgajatelje i nastavnike
4. Podaci o studijskim modulima koji se odnose na nasilje nad djecom, dodiplomski i postdiplomski studij

Rok za izvršenje mjere:

1. Kontinuirano
2. Kontinuirano
3. Kontinuirano
4. Kontinuirano

MJERA 10. Uspostaviti, prema potrebi, općinska, međuopćinska, regionalna i kantonalna multidisciplinarna savjetovaništa za djecu, mlade i roditelje u kojima bi se razvila mreža informativnih, edukativnih, savjetodavnih usluga i drugih programa namijenjenih porodicama, roditeljima i djeci.

Izveštajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Odjel za zdravstvo i ostale usluge Brčko Distrikta BiH, Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Odjel za obrazovanje Brčko Distrikta BiH i kantonalna ministarstva

Finansiranje: nosioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Prema mogućnostima, uspostavljena su savjetovaništa
2. Predstavljanje prvih iskustava već uspostavljenih kapaciteta
3. Doneseni adekvatni programi za podršku roditeljima i porodicama koje imaju problema s nasiljem

Rok za izvršenje mjere:

1. Kontinuirano
2. Kontinuirano

MJERE KOJE SE REALIZIRAJU U 2012. GODINI

MJERA 1. Analiza usaglašenosti bh. zakona s međunarodnim dokumentima u oblasti zaštite djece od nasilja

Izveštajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Finansiranje: nosioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Izrađena Analiza usaglašenosti bh. zakona s međunarodnim dokumentima
2. Dostavljena Analiza Vijeću ministara BiH, Vladi FBiH, Vladi RS i Vladi Brčko Distrikta BiH

Rok za izvršenje mjere:

1. Mart 2012. godine
2. Kraj 2012. godine

MJERA 2. Osigurati dovoljan broj profesionalaca u nadležnim tijelima na svim nivoima vlasti u BiH koji će se baviti problematikom nasilja nad djecom, putem specijalizacije sudija/tužilaca policijskih službenika, socijalnih i zdravstvenih radnika koji bi bili senzibilirani za postupanje u slučajevima u kojima je dijete žrtva nasilja i svih koji su uključeni u rad s djecom

Izveštajna jedinica: Ministarstvo pravde BiH, Ministarstvo sigurnosti BiH, Ministarstvo civilnih poslova BiH u saradnji s Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH, Visoko sudsko tužilačko vijeće BiH

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo pravde BiH, Federalno ministarstvo pravde, Ministarstvo pravde RS, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo unutrašnjih poslova RS, Policija Brčko Distrikta BiH, Federalno ministarstvo zdravstva, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Odjel za zdravstvo i ostale usluge Brčko Distrikta BiH i JU Centar za edukaciju sudija

Finansiranje: nosioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Izmijenjeni i usklađeni pravilnici o unutrašnjoj sistematizaciji
2. Izrađen plan specijalizacije
3. Izvještaj o održanim specijalističkim edukacijama

Rok za izvođenje mjere:

1. Kraj 2012. godine
2. Kraj 2012. godine
3. Kontinuirano

MJERA 3. Uspostaviti sistem certificiranja nevladinih organizacije koje su specijalizirane za aktivnosti koje se odnose na aktivnosti suzbijanja nasilja nad djecom

Izveštajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH
Nosilac aktivnosti: sve uključene institucije i nevladine organizacije
Finansiranje: budžeti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Izrađeni kriteriji za certificiranje nevladinih organizacija
2. Godišnje objavljivanje liste certificiranih nevladinih organizacija

Rok za izvršenje mjere:

1. Kraj 2012. godine
2. Kontinuirano (godišnje)

MJERA 4. Uspostaviti sistem monitoringa kvaliteta reintegracije i resocijalizacije djece koja su bila izložena nekom obliku nasilja

Izveštajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Nosilac aktivnosti: Federalno ministarstvo rada i socijalne politike (u saradnji s kantonalnim), Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Odjel za zdravstvo i ostale usluge Brčko Distrikta BiH

Finansiranje: nosioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Izrada kriterija za monitoring
2. Izrađen i usvojen izvještaj Vijeća ministara BiH o monitoringu
3. Izrađen izvještaj proslijeđen nadležnim vladama, tj. ministarstvima

Rok za izvršenje mjere:

1. 2012. godina
2. 2013. godina
3. 2013. godina

MJERA 5. Priprema i usvajanje Etičkog kodeksa istraživanja s djecom i o djeci u BiH

Izveštajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH u saradnji sa svim institucijama uključenim u izradu Strategije

Finansiranje: nosioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Usvojen i obrađen Etički kodeks

Rok za izvršenje mjere:

1. 2012. godina

MJERA 6. Unaprijediti model za objedinjavanje podataka na nivou BiH o nasilju nad djecom u svrhu izvještavanja o problemu nasilja nad djecom

Izveštajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Nosioc aktivnosti: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH u saradnji sa svim uključenim institucijama

Finansiranje: budžet i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Izrađen i definiran model za objedinjavanje podataka

2. Izrađen izvještaj o izmjenama
3. Broj održanih edukativnih radionica za unapređenje sistema prikupljanja podataka

Rok za izvršenje mjere:

1. Kraj 2012. godine
2. Svake dvije godine
3. Kontinuirano

MJERE KOJE SE REALIZIRAJU U 2013. GODINI

MJERA 1. Izrada protokola/smjernica za postupanje s djecom žrtvama nasilja u Bosni i Hercegovini u kontekstu definiranja sistema blagovremenog otkrivanja, prijavljivanja i evidentiranja

Izveštajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Nosilac aktivnosti: Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Odjel za zdravstvo i ostale usluge Brčko Distrikta BiH, Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova(koordinacija s kantonalnim ministarstvima), Ministarstvo unutrašnjih poslova RS, Policija Brčko Distrikta BiH, (Direkcija za koordinaciju policijskih tijela u BiH), Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Odjel za obrazovanje Brčko Distrikta BiH

Finansiranje: nosioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Izrađeni protokoli
2. Objedinjen izvještaj i analiza sistema evidentiranja i prijavljivanja nasilja u BiH kroz izvještaj
3. Prema potrebi, provedeno istraživanje u saradnji s akademskom zajednicom i nevladinim organizacijama o problemima vezanim za prijavljivanje i evidentiranje nasilja

Rok za izvršenje mjere:

1. Juni 2013. (kratkoročna mjera)
2. Kontinuirano (dugoročna mjera)
3. Kontinuirano (dugoročna mjera)

MJERA 2. Revidiranje sistema prikupljanja podataka o nasilju nad djecom koji uključuje informatičku podršku i povezivanje svih nadležnih institucija i povezivanje s nevladinim sektorom

Izveštajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH u saradnji s Federalnim ministarstvom rada i socijalne politike, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Odjel za zdravstvo i ostale usluge Brčko Distrikta BiH, Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova (koordinacija s kantonalnim ministarstvima), Ministarstvo unutrašnjih poslova RS, Policija Brčko Distrikta BiH (Direkcija za koordinaciju policijskih tijela u BiH), Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Odjel za obrazovanje Brčko Distrikta BiH, Federalno tužilaštvo FBiH, Republičko tužilaštvo RS, Tužilaštvo Brčko Distrikta BiH i nevladine organizacije

Finansiranje: nosioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Definirani sistemi prikupljana podataka na nivou nadležnih institucija (uspostavljeni referati ili odjeli za analitičko praćenje pokazatelja o nasilju na djecom)
2. Unaprijeđen postojeći sistem prikupljanja podataka u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH
3. Unaprijeđen softver (koji će omogućiti olakšano informatičko prikupljanje podataka)
4. Potpisivanje protokola s nevladinim organizacijama o prikupljanju podataka s kojima raspolažu nevladine organizacije.

Rok za izvršenje mjere:

1. Juni 2013. godine
2. Kraj 2013. godine
3. Kraj 2013. godine
4. Kraj 2013. godine

MJERA 3. Preduzimanje odgovarajućih mjera s ciljem povećanja kapaciteta centara za socijalnu zaštitu, nadležnih lokalnih zdravstvenih službi te poboljšanja kapaciteta obrazovnih institucija, sudova, tužilaštava i policijskih agencija

Izveštajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH u saradnji s Ministarstvom civilnih poslova BiH

Nosilac aktivnosti: Vlada FBiH, Vlada RS, Vlada Brčko Distrikta BiH, kantoni i općine

Finansiranje: nosioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Pripremljene odgovarajuće analize problema (analiza kapaciteta nadležnih institucija) koje se odnose na nasilje nad djecom
2. Definirani i usvojeni planski dokumenti s ciljem povećanja kapaciteta nadležnih institucija
3. Praćenje ostvarenja planskih aktivnosti

Rok za izvršenje mjere:

1. Juni 2013. godine
2. 2014. godina
3. Kontinuirano

MJERA 4. Završiti proces uključivanja socijalnih radnika u sisteme osnovnog i srednjeg obrazovanja

Izveštajna jedinica: Ministarstvo civilnih poslova BiH u saradnji s Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH

Nosilac aktivnosti: Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Odjel za obrazovanje Brčko Distrikta BiH

Finansiranje: nosioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Broj uključenih socijalnih radnika u osnovnim i srednjim školama u BiH

Rok za izvršenje mjere:

1. Kraj 2013. godine

MJERA 5. Provesti PRVO istraživanje o dužini vođenja istražnih i sudskih postupaka s ciljem sprečavanja sekundarne i tercijarne viktimizacije žrtava.

Izveštajna jedinica: Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH

Nosilac aktivnosti: VSTVBiH

Finansiranje: nosioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Provedeno istraživanje
2. Izrađen izvještaj

Rok za izvršenje mjere:

1. 2012./2013. godina

MJERA 6. Pratiti slučajeve nasilja nad djecom u rezidencijalnim ustanovama te pratiti poboljšanje uslova za smještaj u ovim ustanovama

Izveštajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Nosilac aktivnosti: Federalno ministarstvo rada i socijalne politike (u saradnji s kantonalnim), Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Odjel za zdravstvo i ostale usluge Brčko Distrikta BiH

Finansiranje: nosioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Izrada kriterija za praćenje
2. Izrađen i usvojen izvještaj

Rok za izvršenje mjere:

1. 2012. godina
2. 2013. godina

MJERE KOJE SE REALIZIRAJU U 2014. GODINI

MJERA 1. Provesti drugo istraživanje o dužini vođenja istražnih i sudskih postupaka s ciljem sprečavanja sekundarne i tercijarne viktimizacije žrtava

Izveštajna jedinica: Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH

Nosilac aktivnosti: VSTVBiH

Finansiranje: nosioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

3. Provedeno istraživanje
4. Izrađen izvještaj

Rok za izvršenje mjere: 2013./2014. godine

MJERA 2. Uspostavljanje funkcije analitičkog praćenja u okviru institucija nadležnih za provođenje Strategije

Izveštajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Nosilac aktivnosti: sve institucije uključene u provođenje Strategije

Finansiranje: nosioci aktivnosti i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Uspostavljen softver za jedinstveno praćenje
2. Uspostavljena funkcija analitičkog praćenja
3. Uspostavljen sistem izvještavanja

Rok za izvršenje mjere:

1. Juni 2013. godine
2. Decembar 2014. godine
3. Decembar 2014. godine

MJERA 3. Izrada dvogodišnjeg izvještaja o provođenju ove strategije u svrhu ispunjenja ciljeva predviđenih u Akcionom planu za djecu i međunarodnih obaveza

Izveštajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH u saradnji sa svim uključenim institucijama

Finansiranje: budžet i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Izrađen izvještaj

Rok za izvršenje mjere:

1. Svake dvije godine

MJERE KOJE SE REALIZIRAJU U 2015. GODINI

MJERA 1. Uspostavljanje interresornog stručnog tima i početak aktivnosti na izradi Strategije za borbu protiv nasilja nad djecom 2016.-2020.

Izveštajna jedinica: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Nosilac aktivnosti: sve uključene institucije

Finansiranje: budžet i donatorska sredstva

Pokazatelj uspjeha (indikator):

1. Formiran interresorni stručni tim
2. Izrađena Strategija za borbu protiv nasilja nad djecom 2016.-2020.

Rok za izvršenje mjere:

1. Februar 2015. godine
2. Novembar 2015. godine

DIO ČETVRTI – MONITORING, EVALUACIJA, IZVJEŠTAVANJE I ZAGOVARANJE

Uspostava mehanizma za praćenje provođenja Strategije

U svrhu uspostave sistema monitoringa i evaluacije ove strategije planirana je uspostava monitoring tima za praćenje provođenja Strategije za borbu protiv nasilja nad djecom u BiH 2012.-2015.

Uspostavljeni monitoring i evaluacija podrazumijevaju interresorno i multidisciplinarno procjenjivanje prikupljenih informacija i u vezi s njima pripremu konkretnih prijedloga i preporuka za sve oblasti djelovanja i nivoe vlasti kako bi se ostvarila tri osnovna cilja, i to:

- a) efikasno provođenje Strategije,
- b) izrada preporuka za nadležne institucije i
- c) izmjene i dopune Strategije ako se utvrdi da za tim postoji potreba.

Postavljeni ciljevi i mjere u okviru Strategije osnova su za izradu izvedbenih planova i programa u svim oblastima djelovanja i na svim nivoima vlasti. Definiranjem posebnih ciljeva i tehničkom klasifikacijom na *mjere, nosioce, rok provođenja i komentar* precizirani su načini ostvarenja svakog cilja posebno.

Ovakvom postavkom moguće je ispratiti i ocijeniti svaki od navedenih planova i programa u bilo kojoj fazi njegove realizacije. Na taj način moguće je i porediti smjerove, trendove i djelimične rezultate u fazama planova i programa koji se odvijaju u istom vremenskom rasponu, što do sada nije bio slučaj kada je riječ o ovoj problematici.

Uspostavljanje mehanizma za monitoring i evaluaciju zasnovano je također na jednoj od preporuka iz Svjetskog izvještaja o nasilju nad djecom³ koji se odnosi na jačanje nacionalne i lokalne posvećenosti i akcije. Ovom preporukom predlaže se da sve zemlje razviju višeaspektni i sistematski okvir za reagiranje na nasilje nad djecom koji je integriran u proces nacionalnog planiranja. Također, zemlje treba da razviju nacionalne strategije, politike ili akcioni plan za suprotstavljanje nasilju nad djecom s realno postavljenim i vremenski ograničenim ciljevima koje bi koordinirala neka agencija s kapacitetima koji mogu uključivati više sektora u široko usmjerenoj strategiji za provođenje.

Zakoni u Bosni i Hercegovini, politike, planovi i programi u potpunosti se moraju slagati s međunarodnim standardima za zaštitu ljudskih prava i savremenim naučnim saznanjima. Strategije, politike ili planovi treba da budu sistematski evaluirani na osnovu utvrđenih ciljeva i rokova, te da definiraju i osiguraju odgovarajuće ljudske potencijale i finansijska sredstva koji će omogućiti njihovo provođenje.

U sistemski okvir za rješavanje problema nasilja nad djecom treba uključivati odgovarajuće sistemske potencijale koji će se baviti prevencijom nasilja u svim sredinama kroz podizanje svijesti, istraživanje i ažuriranje podataka, izgradnju kapaciteta za zbrinjavanje i rehabilitaciju djece žrtava nasilja.

Cilj i razlozi za uspostavljanje Monitoring tima za praćenje provođenja Strategije

S obzirom da je bilo neophodno uspostaviti multidisciplinarni mehanizam za provođenje aktivnosti monitoringa i evaluacije, imenovan je Monitoring tim za praćenje provođenja Strategije (u daljnjem tekstu: Monitoring tim) koji čine predstavnici nadležnih institucija s različitih nivoa vlasti (Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – koordinator aktivnosti, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Federalno ministarstvo zdravstva, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, Ministarstvo prosvjete i kulture RS, Federalno tužilaštvo FBiH, Policija Brčko Distrikta BiH i Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu). Stručnu, tehničku i administrativnu pomoć za djelovanje Monitoring tima osigurava Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH koje kao koordinator aktivnosti organizira radne sastanke i usmjerava sve daljnje aktivnosti na provođenju Strategije.

Zadaci Monitoring tima

Osnovni zadatak Monitoring tima je da na godišnjem nivou prati provođenje Strategije u svim oblastima djelovanja i na svim nivoima vlasti. Osim praćenja, Monitoring tim analizira prikupljene informacije u svrhu pripreme Izvještaja o provođenju Strategije i donošenja preporuka za nadležne institucije, te, po potrebi, inicira izmjene i dopune Strategije ako se utvrdi da postoje takvi prioriteti.

Monitoring tim dužan je da razmotri bilo čiji obrazloženi prijedlog za izmjene i dopune Strategije koji može uputiti bilo koja institucija uključena u njeno provođenje.

³ Sveobuhvatne preporuke: Preporuka broj 1. Jačanje nacionalne i lokalne posvećenosti i akcije, Svjetski izvještaj o nasilju nad djecom, Paulo Sérgio Pinheiro, Nezavisni ekspert za Studiju generalnog sekretara Ujedinjenih naroda o nasilju nad djecom, str. 18

S tim ciljem je Monitoring tim pripremio Plan za praćenje provođenja Strategije za borbu protiv nasilja nad djecom 2011.-2015. (u daljnjem tekstu: Plan) kojim se utvrđuje metodologija praćenja provođenja Strategije i sve ostale aktivnosti u svrhu izvještavanja nadležnih institucija u Bosni i Hercegovini o problemu nasilja nad djecom.

Metodologija praćenja provođenja Strategije

U skladu s pomenutim planom i kako bi se uspješno pratilo provođenje Strategije, realiziraju se i bit će realizirane sljedeće aktivnosti:

- identificiranje kvalitativnih i kvantitativnih pokazatelja za praćenje provođenja Strategije,
- prikupljanje informacija na osnovu identificiranih pokazatelja (obaveza dostavljanja traženih podataka i informacija),
- analiza i evaluacija prikupljenih informacija,
- izrada izvještaja i preporuka,
- usvajanje Izvještaja i preporuka od Vijeća ministara BiH,
- prosljeđivanje Izvještaja i preporuka entitetskim vladama i Vladi Brčko Distrikta BiH,
- promocija i afirmacija Strategije i preporuka.

Saradnja s nevladinim organizacijama u monitoringu i evaluaciji Strategije

U svrhu praćenja provođenja Strategije monitoring tim usaglasit će s nevladinim organizacijama protokol o saradnji u okviru kojeg će definirati oblast monitoringa Strategije koji će provoditi nevladine organizacije kako bi se osigurao konzistentan sistem praćenja vladinog i nevladinog sektora, odnosno izvještaja u sjeni koji je suplementaran vladinom izvještaju. Ove aktivnosti treba da provede i koordinira Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH najkasnije do kraja 2012. godine, a izrada izvještaja u sjeni očekuje se do kraja 2013. godine.

Zagovaranje provođenja Strategije

S ciljem provođenja Strategije, neophodno je provoditi aktivnosti njenog zagovaranja što podrazumijeva upoznavanje kako relevantnih institucija tako i šire javnosti s ovom strategijom i značajem njenog provođenja.

U ovu aktivnost je neophodno uključiti nadležne vladine institucije, nevladine organizacije i medije.

Oblik aktivnosti koje se odnose na zagovaranje provođenja treba da se provode kontinuirano i budu prilagođene ciljnim grupama, a podrazumijevaju informativne medijske kampanje, edukacione radionice,okrugle stolove i dr.

U procesu zagovaranja provođenja potrebno je aktuelizirati određene probleme i promovirati postignuta rješenja a posebno promovirati nalaze i preporuke iz izvještaja o provođenju Strategije.

METODOLOGIJA IZVJEŠTAVANJA

S obzirom da je period usaglašavanja sadržaja nove strategije izuzetno složen i zahtjevan proces koji traje skoro godinu dana (do kraja 2011.), jer uključuje i istovremenu izradu završnog izvještaja o prethodnoj strategiji, prvobitno predviđeni planski period do 2014. godine produžen je do kraja 2015. godine kako bi se osigurao dvogodišnji period evaluacije nove strategije i redovni jednogodišnji kontrolni period evaluacije i izrade završnog izvještaja koji omogućava adekvatnu komparativnu analizu napretka i uočenih problema u dvogodišnjem izvještajnom periodu.

U skladu s navedenim, sistem izvještavanja o ovoj strategiji predviđa pripremu dva izvještaja:

- a)* izvještaja o provođenju Strategije koji obuhvata pokazatelje za 2011. i 2012. godinu i komparativne pokazatelje za strateški period 2007.-2010.

ROK: kraj 2013.

- b)* završnog izvještaja o provođenju Strategije koji obuhvata pokazatelje za period 2013. i 2014. i komparativne pokazatelje za strateški period 2011.-2012.

ROK: kraj 2015.

.....